

Op deze werkkaart vind je een globaal overzicht van het pleegzorgproces. Per stap geven we enkele belangrijke aandachtspunten en verwijzen we voor meer informatie naar het betreffende hoofdstuk in de *Richtlijn Pleegzorg voor jeugdhulp en jeugdbescherming*.

1 Voorbereiding op plaatsing

- ▶ Screen pleegouders en bereid hen grondig voor conform de wettelijke vereisten van de Jeugdwet en het Kwaliteitskader voorbereiding en screening aspirant pleegouders (**zie hoofdstuk 4**).
- ▶ Bespreek met de pleegouders de onderwerpen veiligheid, kindermishandeling, normale seksuele ontwikkeling, seksueel afwijkend gedrag, seksueel misbruik en machtsrelaties (**zie hoofdstuk 4**).
- ▶ Streef naar een zorgvuldige matching van pleegkind en ouders aan pleegouders (**zie hoofdstuk 3**).

2 Eerste maand plaatsing

- ▶ Stel een zorgteam samen (**zie hoofdstuk 5**).
- ▶ Maak als zorgteam binnen een maand na de uithuisplaatsing een plan van aanpak met daarin doelen en randvoorwaarden voor terugplaatsing naar huis en afspraken over intensieve begeleiding van ouders voor het bereiken van deze doelen. Zet in het plan de termijn waarbinnen het opvoedingsbesluit genomen wordt (**zie hoofdstuk 2 en 5**).

3 Tijdens plaatsing (hulpverleningsvariant)

- ▶ Breng de ontwikkeling van het pleegkind in kaart en bespreek deze in de pleegzorgbegeleiding en in het zorgteam. Werk met het pleegkind, de ouders en pleegouders aan het stimuleren van de ontwikkeling (**zie hoofdstuk 1**).
- ▶ Houd tempo in de uitvoering van het plan van aanpak om te komen tot een opvoedingsbesluit (**zie hoofdstuk 2**).
- ▶ Beperk overplaatsingen tot een minimum door pleegouders te ondersteunen in de opvoeding en ouders en pleegouders te helpen in de samenwerking. Zet bij ernstige kindproblemen interventies in gericht op afname van de problematiek (**zie hoofdstuk 3**).
- ▶ Wees in de begeleiding van pleegouders alert op de veiligheid van het pleegkind, signaleer risico's en handel bij een vermoeden van kindermishandeling (**zie hoofdstuk 4**).
- ▶ Werk nauw samen met ouders en bespreek regelmatig de samenwerking tussen ouders en pleegouders en tussen de pleegzorgbegeleider en de (gezins-)voogd. Zorg voor coördinatie van hulp (**zie hoofdstuk 5**).

4 Opvoedingsbesluit

- ▶ Neem binnen een voor het pleegkind aanvaardbare termijn een opvoedingsbesluit. Stel deze termijn op een half jaar tot maximaal één jaar (**zie hoofdstuk 2**).

5a Terug naar huis

- ▶ Stel bij terugplaatsing vast welke ondersteuning of nazorg nodig is, zodat de hereniging positief uitpakt. Biedt intensieve begeleiding bij het hervatten van de opvoeding.
- ▶ Geef nazorg (verwerking/afschied) aan pleegouders. Blijf contact tussen pleegkind en pleegouders ondersteunen (**zie hoofdstuk 2**).

5b Tijdens plaatsing (opvoedingsvariant)

- ▶ Begeleid ouders bij het invullen van hun nieuwe ouderrol na een besluit gericht op een permanente plaatsing.
- ▶ Werk toe naar voogdijbesluit (in ieder geval binnen twee jaar).
- ▶ Blijf aandacht schenken aan aanbevelingen tijdens plaatsing (hulpverleningsvariant) over: ontwikkeling van het pleegkind, beperken van overplaatsingen, alert zijn op veiligheid en samenwerking (**zie hoofdstuk 1, 3, 4 en 5**).

- Verschillende beschermende en risicofactoren beïnvloeden de ontwikkeling van het pleegkind.
- ▶ Op andere werkkaarten vind je hoe je deze factoren kunt beïnvloeden. **Werkkaart 3** gaat over het komen tot een snel opvoedingsbesluit. **Werkkaart 4** behandelt een stabiele plaatsing. **Werkkaart 5** gaat over veiligheid en **werkkaart 6** gaat tot slot over het zorgteam.

Beschermende factoren

- ▶ Snel opvoedingsbesluit
- ▶ Een stabiele plaatsing
- ▶ Autoritatieve opvoedingsstijl
- ▶ Voldoende steun uit sociale omgeving
- ▶ Veilige gehechtheid (pleegouder-kind)
- ▶ Veiligheid
- ▶ Ouders verdragen en accepteren plaatsing

Risicofactoren

- ▶ Uitstellen opvoedingsbesluit
- ▶ Voortijdige beëindiging en verplaatsing
- ▶ Negatieve opvoedingsstrategieën
- ▶ Pleegouders die veel belasting ervaren
- ▶ Onveilige gehechtheidsrelatie (pleegouder-kind)
- ▶ Mishandeling en misbruik in pleeggezin
- ▶ Als het niet goed gaat met ouders
- ▶ Conflicten tussen ouders en pleegouders

- Hieronder lees je puntsgewijs hoe je de ontwikkeling van het pleegkind kunt volgen en stimuleren. Werk zowel met het pleegkind, als met de ouders, als met de pleegouders aan het stimuleren van de ontwikkeling. Wil je hier meer van weten? Lees dan **hoofdstuk 1** van de *Richtlijn Pleegzorg voor jeugdhulp en jeugdbescherming*.
- ▶ Breng als pleegzorgbegeleider de ontwikkeling van het pleegkind minimaal eens per jaar in kaart (bij kinderen tot en met drie jaar eens per half jaar).
 - ▶ Bespreek de ontwikkeling van het kind in de pleegzorgbegeleiding en in het zorgteam.

Met kind

- ▶ Breng ontwikkeling pleegkind in kaart (1 maand na plaatsing; bij 0-3 jaar ieder half jaar, > 3 jaar ieder jaar). Doe dit vaker als je je zorgen maakt (**zie paragraaf 1.2**).
- ▶ Kijk zowel naar adequate ontwikkeling als naar problemen. Bespreek de ontwikkeling in de pleegzorgbegeleiding en het zorgteam.
- ▶ Zet effectieve interventies in bij specifieke problemen (**zie paragraaf 1.4**).
- ▶ Leg het pleegkind uit waarom het (tijdelijk) niet meer thuis kan wonen.

Met ouders

- ▶ Werk toe naar het ontschuldigen van het kind en expliciete toestemming voor wonen in het pleeggezin.
- ▶ Creëer randvoorwaarden voor verdragen en op termijn accepteren van de plaatsing:
 - helderheid perspectief (**zie hoofdstuk 2**);
 - veel aandacht voor positie en bijdrage van ouders;
 - gedeelde besluitvorming;
 - duidelijke afspraken over doelen, termijnen en voorwaarden voor terugplaatsing.

Met pleegouders

- ▶ Bespreek eigenschappen die een beschermende factor kunnen zijn:
 - autoritatieve opvoedingsstijl (ondersteuning bieden en controle uitoefenen);
 - goed grenzen kunnen stellen;
 - voldoende steun uit sociale omgeving.
- ▶ Breng begeleidingsbehoeften in kaart en leg dit vast in een pleegouderbegeleidingsplan.
- ▶ Zet bij netwerkpleeggezinnen zo nodig extra begeleiding in.
- ▶ Zorg dat pleegouders achtergrondinformatie krijgen over het pleegkind (liefst van ouders en pleegkind zelf).
- ▶ Begeleid pleegouders bij het stimuleren van de ontwikkeling van het pleegkind door middel van (**zie paragraaf 1.3**):
 - luisteren en doorvragen;
 - helpen om gedrag van pleegkind te begrijpen;
 - benoemen wat goed gaat;
 - inzicht geven dat ze gedrag van pleegkind kunnen veranderen;
 - opvoedingsstrategieën leren;
 - aandacht besteden aan de pleegouder als persoon;
 - hen motiveren om open te staan voor interventies.

- ▶ Probeer zo snel mogelijk na de uithuisplaatsing (hulpverleningsvariant) het perspectief van de plaatsing te verhelderen. Maak als zorgteam binnen een maand na de uithuisplaatsing een plan van aanpak met daarin doelen en randvoorwaarden voor terugkeer naar huis. Maak afspraken over intensieve begeleiding van ouders en hun kind voor het bereiken van deze doelen.
- ▶ Neem het opvoedingsbesluit binnen een voor het specifieke pleegkind aanvaardbare termijn en leg de termijn vast in het plan van aanpak. Stel de termijn op een half jaar tot maximaal één jaar. Zorg voor een gedeelde planning en maak vanaf dag 1 tempo om deze termijn te halen!
- ▶ Het uiteindelijke opvoedingsbesluit kan een terugplaatsing of een permanente plaatsing in een pleeggezin (opvoedingsvariant) betekenen. Besteed in beide gevallen aandacht aan de nazorg.
- ▶ Meer weten? Lees dan **hoofdstuk 2** uit de *Richtlijn Pleegzorg voor jeugdhulp en jeugdbescherming*.

Perspectief verhelderen in hulpverleningsvariant

- ▶ Communiceer aan pleegouders dat zij worden ingezet voor tijdelijke pleegzorg, waarbij hereniging onderzocht wordt. Maak ook duidelijk dat het pleegkind na het opvoedingsbesluit mogelijk blijft.
- ▶ Werk vanaf de start aan verhelderen van het perspectief. Bespreek met ouders welke veranderingen nodig zijn voor een hereniging en leg deze vast. Richt de verandering niet alleen op randvoorwaarden (huisvesting, verslaving, schulden), maar ook op interactie ouder-kind.
- ▶ Zorg in dialoog met ouders en pleegouders voor gezamenlijke doelen ten aanzien van een mogelijke terugplaatsing en een gezamenlijk gedragen werkwijze.
- ▶ Bied ouders, pleegkind en andere betrokkenen vanaf de start intensieve en zo nodig gespecialiseerde hulp om de beoogde veranderingen te realiseren.

Opvoedingsbesluit

- ▶ Neem het opvoedingsbesluit binnen een voor het pleegkind aanvaardbare termijn. Maak ter voorbereiding als zorgteam binnen één maand een plan van aanpak. Spreek in dat plan de termijn af waarin het besluit wordt genomen (max. tussen 6 -12 maanden) (**zie paragraaf 2.3**).
- ▶ Bij het nemen van het opvoedingsbesluit zijn verschillende criteria van belang:
 - de wens van ouders en pleegkind;
 - reden voor uithuisplaatsing en hulpverleningsgeschiedenis;
 - de resultaten wat betreft de beoogde doelen (veranderingen die nodig zijn voor hereniging);
 - competenties van ouders;
 - beschermende en risicofactoren bij ouders, gezin en pleegkind;
 - psychosociale omgevingsfactoren.Het ontwikkelingsbelang van het pleegkind staat hierbij altijd centraal. Ga over de criteria in gesprek met ouders, pleegkind, pleegouders en professionals.
- ▶ Neem het opvoedingsbesluit op systematische wijze: gebruik een instrument of model (bijv. de Beoordelingsboog, de Deltamethode of het Pedagogisch beslissingsmodel) (**zie paragraaf 2.2**).
- ▶ Neem een opvoedingsbesluit gericht op permanente plaatsing in het pleeggezin (opvoedingsvariant) wanneer:
 - na een half jaar intensieve ambulante hulp in de thuissituatie,
 - gevolgd door een half jaar uithuisplaatsing in combinatie met intensieve ondersteuning van pleegkind en ouders,
 - de gewenste ontwikkelingsuitkomsten niet worden bereikt
 - en veranderingen nodig voor een hereniging niet zijn gerealiseerd.

Nazorg: terug naar huis

- ▶ Stel bij terugplaatsing vast welke ondersteuning of nazorg nodig is, zodat de hereniging positief uitpakt. Biedt intensieve begeleiding bij het hervatten van de opvoeding.
- ▶ Geef nazorg (verwerking/afscheid) aan pleegouders als een pleegkind wordt teruggeplaatst. Blijf contacten tussen pleegkind en pleegouders ondersteunen.

Nazorg: opvoedingsvariant

- ▶ Begeleid ouders bij het invullen van hun nieuwe ouderrol na een besluit gericht op een permanente plaatsing.
- ▶ Werk toe naar voogdijbesluit (in ieder geval binnen twee jaar).

- ▶ Voor de ontwikkeling van een pleegkind is stabiliteit en continuïteit essentieel. Beperk overplaatsingen daarom tot een minimum.
- ▶ Wees alert op risico's die kunnen bijdragen aan een breakdown: toename van het probleemgedrag van het pleegkind, afname van adequaat opvoedgedrag van pleegouders en een verstoorde relatie tussen ouders en pleegouders.
- ▶ Zet tijdig aanvullende begeleiding in om het opvoedgedrag van pleegouders te versterken en/of het probleemgedrag van het pleegkind te verminderen en/of de samenwerking tussen ouders en pleegouders te verbeteren. Op deze werkkaart vind je hiervoor nuttige aandachtspunten en tips.
- ▶ Als een overplaatsing toch noodzakelijk is, zorg dan in het nieuwe pleeggezin voor een goede kennismakings- en gewenningsperiode.

Ondersteuning pleegouders

- ▶ Richt je in de begeleiding van pleegouders op het aanleren van adequaat opvoedgedrag. Dit is effectiever in het voorkomen van breakdown, dan aandacht voor ervaren gezinsbelasting!
- ▶ Bevorder dat pleegouders
 - oudersteunen (bemoedigen, bekrachtigen, helpen, affectie tonen);
 - toezicht houden (reguleren, aanwijzingen en leiding geven);
 - aansluiten bij ontwikkelingsleeftijd van het kind;
 - het pleegkind de mogelijkheid bieden over zijn verleden te praten.
- ▶ Ondersteun pleegouders in het onderkennen en interpreteren van leeftijdsadequaat en afwijkend gedrag.
- ▶ Wees alert op inadequaat opvoedgedrag van pleegouders. Buig het volgende gedrag om:
 - onvoldoende ondersteuning aan het pleegkind bieden;
 - te veel controle uitoefenen;
 - inconsequent straffen.
- ▶ Zet bij een niet optimale match (bijvoorbeeld bij tekort aan pleeggezinnen) extra ondersteuning in.

Ondersteuning relatie ouders en pleegouders

- ▶ Creëer draagvlak bij ouders voor het pleeggezin.
- ▶ Investeer in samenwerking met ouders en samenwerking tussen ouders en pleegouders.
- ▶ Begeleid ouders in het verdragen en langzamerhand accepteren van de plaatsing.

Ondersteuning kinderen met ernstige problemen

- ▶ Zet bij ernstige kindproblemen interventies in gericht op afname kindproblematiek (bijvoorbeeld gericht op hechtingssensitief opvoederschap).
 - ▶ Let op: zet zeer intensieve pleegzorgbegeleiding in bij kinderen
 - ouder dan tien jaar,
 - én met ernstige gedragsproblemen,
 - én veel verplaatsingen in het verleden.
- Denk aan TFCO-A, een intensieve gedragstherapeutische oudertraining of een gezinsinterventie (zie *Richtlijn Ernstige gedragsproblemen voor jeugdhulp en jeugdbescherming*).
- ▶ Wanneer bij deze kinderen zeer intensieve begeleiding niet mogelijk is, is het risico op een breakdown groot. Overweeg of plaatsing in een gezinshuis of leefgroep het ontwikkelingsbelang van het kind beter dient.

- ▶ Besteed in de voorbereiding en tijdens de plaatsing structureel aandacht aan de veiligheid van het kind. Op deze werkkaart vind je hiervoor nuttige tips.
- ▶ Wees alert op risicofactoren voor kindermishandeling. Wees bijzonder alert op seksueel misbruik (zeker bij meisjes, LVB-pleegkinderen en kinderen met een voorgeschiedenis seksueel misbruik).
- ▶ Vraag als pleegzorgbegeleider om methodische ondersteuning bij het bespreekbaar maken van de gewone seksuele ontwikkeling, grensoverschrijdend gedrag en seksueel misbruik met het kind en (pleeg)ouders. Besteed in verschillende (team-)overleggen structureel aandacht aan de in de themacompetentie 'seksuele ontwikkeling' genoemde kennis en vaardigheden (download de themacompetentie via het extranet van Jeugdzorg Nederland).
- ▶ Bespreek (zorgen over) veiligheid met ouders en pleegkind, pleegouders en het multidisciplinaire team.
- ▶ Stel bij zorgen een veiligheidsplan op.
- ▶ Lees meer over veiligheid in **hoofdstuk 4** van de *Richtlijn Pleegzorg voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. Of raadpleeg de *Richtlijn Kindermishandeling voor jeugdhulp en jeugdbescherming*.

Vorbereiding op plaatsing

- ▶ Screen bestandspleeggezinnen conform de Jeugdwet en het kwaliteitskader. Hanteer de normen ook bij te weinig pleeggezinnen.
- ▶ Screen netwerkpleeggezinnen (ook als het kind er al woont) conform de Jeugdwet, het kwaliteitskader en het 'Protocol netwerkpleegzorg'.
- ▶ Laat als gespreksonderwerpen veiligheid, kindermishandeling, seksuele ontwikkeling, seksueel misbruik en machtsrelaties terugkomen in de voorbereiding en het pleegouderbegeleidingsplan.
- ▶ Stel jezelf op de hoogte van de voorgeschiedenis van een kind of jongere en informeer pleegouders hierover.
- ▶ Bereid pleegouders goed voor bij plaatsing van een (seksueel) getraumatiseerd pleegkind, bijvoorbeeld door psycho-educatie of een cursus (zie paragraaf 4.3).

Tijdens plaatsing: preventie

- ▶ Laat pleegouders met (pleeg-)kinderen huisregels opstellen voor (lichamelijk) contact, op slot doen van deuren en naakt door het huis lopen.
- ▶ Besteed ook in de pleegouderbegeleiding structureel aandacht aan de gespreksonderwerpen in het kader hiernaast.
- ▶ Praat minimaal drie keer per jaar apart met het pleegkind. Zorg dat er een andere volwassene is die een vertrouwensband met het kind heeft, die met hem/haar praat over wat het nodig heeft om zich veilig te voelen in het pleeggezin. Bijvoorbeeld een leerkracht of familielid. Ondersteun diegene daarbij en werk nauw samen (zie paragraaf 4.4).

Tijdens plaatsing: signaleren en omgaan met vermoedens

Wees alert op **risicofactoren** voor kindermishandeling: stress pleegouders, netwerkpleeggezin en hoge caseload. Signaleer deze risico's en maak ze bespreekbaar met pleegouders en ouders. Wees ook alert op seksueel misbruik.

Maak **zorgen over veiligheid** bespreekbaar met ouders, pleegkind, pleegouders en het multidisciplinaire team.

Maak bij een **vermoeden van mishandeling** (conform het protocol binnen de organisatie) goede afspraken met ketenpartners en het sociale netwerk rondom het pleeggezin, om de veiligheid van het pleegkind te vergroten en risico's te minimaliseren (veiligheidsplan).

Zet, wanneer sprake is van **kindermishandeling**, diagnostiek en een passend hulpaanbod in.

- ▶ Stel als pleegzorgbegeleider een zorgteam samen, bestaande uit ouders, pleegkind (vanaf 12 jaar), pleegouders, belangrijke personen uit het netwerk en professionals zoals de pleegzorgbegeleider en de (gezins-)voogd.
- ▶ Het werken via een zorgteam draagt bij aan een goede afstemming en gedeelde besluitvorming.
- ▶ Maak duidelijke afspraken over de doelen van de plaatsing en de rollen, taken en grenzen van betrokkenen.
- ▶ Zorg voor een gedeelde planning.
- ▶ Besteed structureel aandacht aan samenwerking:
 - Werk nauw samen met ouders. Zij zijn en blijven de ouders van hun kind. Respecteer hun positie. Beslis niet over ouders, maar met ouders.
 - Bespreek regelmatig de samenwerking tussen ouders en pleegouders.
 - En zorg voor een goede samenwerking tussen de pleegzorgbegeleider en de (gezins-)voogd.
- ▶ Laat 1 professional uit het zorgteam de verantwoordelijkheid dragen voor de coördinatie van het zorgteam. Vaak is dit de pleegzorgbegeleider.
- ▶ Meer weten over participatie en samenwerken met ouders, pleegkind, pleegouders en professionals? Lees dan **hoofdstuk 5** van de *Richtlijn Pleegzorg voor jeugdhulp en jeugdbescherming*.

Samenwerking

Met ouders

- ▶ Vertel ouders duidelijk de reden voor de pleegzorgplaatsing. Wees eerlijk over de doelen en de termijn waarop deze bereikt moeten zijn voor hereniging (**zie ook hoofdstuk 2**).
- ▶ Bied ouders en hun kind in de hulpverleningsvariant tijdig intensieve hulp, gericht op het versterken van hun ouderrol. Bespreek regelmatig de voortgang in het veranderingsproces.
- ▶ Ondersteun ouders na een opvoedingsbesluit bij verliesverwerking en invulling van hun nieuwe ouderrol. Zorg dat ouders voldoende ondersteuning krijgen bij eigen problemen.
- ▶ Maak een afgewogen beslissing over de frequentie en vorm van het contact tussen pleegkind en ouders. Maak daarbij eventueel gebruik van de CHOP: Checklist Oudercontacten in de Pleegzorg. Zorg voor continuïteit en regelmaat in de frequentie en duur van de bezoeken.

Tussen ouders en pleegouders

- ▶ Breng de onderlinge verhoudingen tussen ouders en pleegouders in kaart. Bespreek regelmatig de taakverdeling. Bespreek wat goed gaat en ondersteun ouders en pleegouders bij het oplossen van onderlinge problemen. Maak spanningen tussen ouders en pleegouders bespreekbaar.
- ▶ Ondersteun pleegouders bij het omgaan met probleemgedrag van het pleegkind als dat na bezoek aan de ouders terugkeert in het pleeggezin. Pas de bezoekregeling niet direct aan als pleegouders het moeilijk vinden, maar houd wel oog voor het welzijn van het pleegkind.

Tussen pleegzorgbegeleider en (gezins-)voogd

- ▶ Draag als pleegzorgbegeleider en (gezins-)voogd zorg voor een goede samenwerking onderling door: gedeelde visie, gezamenlijk plan, eigen verantwoordelijkheid nemen en anderen daar zo nodig op aanspreken, open communiceren, elkaar kennen en oog hebben voor wat ander goed doet.
- ▶ Maak duidelijke afspraken wie er verantwoordelijk is voor de uitvoering van de aanbevelingen uit deze richtlijn als dit niet expliciet is benoemd.
- ▶ Zorg als gecertificeerde instelling voor stabiliteit in het contact tussen ouders en (gezins-)voogd. Voorkom personeelwisselingen zo veel mogelijk. Zorg bij wisseling voor een warme overdracht waarbij de oude en de nieuwe (gezins-)voogd een gezamenlijk gesprek met het zorgteam hebben.

Coördinatie

- ▶ Ga bij verandering van het juridisch kader opnieuw met het zorgteam in overleg.
- ▶ Draag bij aanvullende hulp (voor ouders en pleegkind of pleegouders) zorg voor goede inhoudelijke afstemming en samenwerking tussen de verschillende professionals, pleegouders en hun netwerken.
- ▶ Monitor of de hulp daadwerkelijk bijdraagt aan de ontwikkeling van het pleegkind of aan het verbeteren van de balans tussen draagkracht en draaglast van (pleeg)ouders.